Puhdas vesi ei ole itsestäänselvyys - tietoisku kuntapäättäjille

Kommenttipuheenvuoro

Info 18.3.2025

KAUPUNKIYMPÄRISTÖN PALVELUALUE

Kaupunkiympäristöjohtaja Keijo Houhala (TkT)
Kuntatekniikkapäällikkö Ari Matteinen

PIENI KAUPUNKI, ISO ELÄMÄ Heinola

OMAT RAHKEET EIVÄT RIITTÄNEET

Vesilaitoksen ongelma tai heikkous/vahvuus onkin sen koko, koska laitos on riittävän suuri toimimaan itsenäisesti, vaikka **samalla se on liian pieni varmistamaan jatkuvuutta ja osaamisen säilymistä nykymuotoisena.**

1) Kaikkiaan heräsi kysymys, miksi vesilaitoksen nykymallia tulisi muuttaa?
2) Miksi ollaan tässä tilanteessa, ja miten suhtaudutaan mahdolliseen siirtymiseen, operointi/yhtiömalliin?
3) Miten kaluston käyttö ja työn jakautuminen yhtiön ja kaupungin välillä aiheuttaisi heijastusvaikutuksia muutoksen jälkeen?
4) Mitä yhtiön vesilaitospalveluun kuuluu, ja joutuuko kaupunki hoitamaan tai varautumaan asioihin jollain tavoin?

MISTÄ KYSE JA MIKSI

Vesilaitoksen erillisselvitys

Tavoitteena tehokkaat toimintamallit, hyvä hallinto, henkilöriskien hallinta ja toimintavarmuus -UUDET tavat toimia, jotta vastataan haasteisiin!

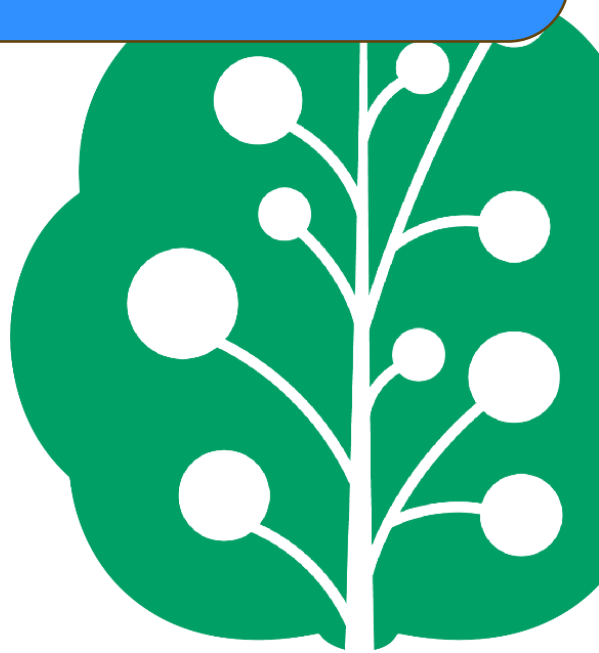

Joudutaan rekrytoimaan asap. 3-4 henkilöä

1) eläköityvien tilalle ja
2) suunnitteluosaamisen lisäämiseksi (operatiivisiin tehtäviin oppisopimuskoulutuksella),
3) ellei vesilaitokselle haeta osaamista kumppanuuksilla.

→ Riskit toimintavarmuuden hallitsemiseksi merkittävät –tulee ennakoida ja varmistaa jatkuvuus

VAHVUUDET

- Vesilaitoksella on asiantunteva työporukka ja toimivat laitokset (saneerattu)
- Jätevesikapasiteetti riittää, mutta tarvittaessa Vierumäen ja Opiston alueen jätevedet voitaisiin ohjata Lahden suuntaan (vaatii investointeja 3,5 km linjaa ja pumppaamot)

HEIKKOUDET

- Henkilöstön saatavuudessa on haasteita
- Suunnittelijapula ja avoimet työpaikat jo entuudestaan
- Asiantuntijaresurssit ovat vähäiset
- Laskutus- ja asiakaspalveluongelmat vaativat pikaisen ratkaisun
- Taloudellinen tilanne on muodostunut huonoksi
- Vesimaksutaso on ollut liian alhainen
- Investointikustannuksiin ei ole varauduttu taloudellisesti

MAHDOLLISUUDET

- Vesilaitoksen tietotaitoa voidaan hyödyntää katupuolen saneerauksissa
- Varastoja voitaisiin siirtää palveluksi/hybridimallilla toimiviksi
- Verkoston ja saneerausten parempi ennakkosuunnittelu parantaisi infran tilannetietoa

UHAT

- Henkilöstön saatavuus ja kiristyvät lainsäädännön vaatimukset (ml. lupaehdot)
- Resurssien kasvava puute, kaikille avaintehtäville ei ole varahenkilöitä
- Sähkö- ja automaatioasioiden varmistaminen henkilöiden tavoittamattomuuden satuessa

HANKINNAN KUVAUS

Hankintamenettelyn kohteena on Heinolan kaupungin vesilaitoksen

1) toiminnan,
2) asiakaspalvelun,
3) laskutuksen ja
4) kehittämisen operointi kokonaispalveluna.

Operointi sisältää

- talousveden oton, prosessoinnin ja jakelun asiakkaille sekä
- jäteveden puhdistamisen lainsäädännön vaatimusten mukaisesti sekä
- molempien verkostojen toimivuuden varmistamisen (saneerausten suunnittelun, urakoiden kilpailutukset ja verkoston kunnon tilannekuvan koostamisen ja kaupungin katuyksiön konsultoimisen synergian saavuttamiseksi) operointisopimusmallilla

Myytävä vesimäärä on noin 1 milj. m^3, puhdistettava jätevesi noin 1,5 milj. m^3. Vesijohtoa on noin 270 km, jätevesiviemäriä noin 260 km, hulevesiviemäriä noin 100 km (jäi kaupungille). Vedenottamoita on 7 kpl, yksi ylävesisäiliö, noin 60 jätevesipumppaamoa/paineenkorotusasemaa ja yksi jätevedenpuhdistamo.

AIKATAULUTUS 2024

Neuvottelumenettely (18.1.): ilmoitus operointipalveluiden hankinnasta, halukkaat saavat ilmaista kiinnostuksensa ja sitten hankintaprosessi valikoitujen toimittajien kanssa

Helmikuu

Selonteko: Mitä valmiuksia osallistumishakemuksen jättäjällä on hoitaa operointi?

- Tapaamiset erikseen hakijoiden kanssa viikolla 9, jolloin
  - Tarkennetaan reunaehdot ja/tai poissulkevat tekijät tarjousten jättämiselle
  - Annetaan täsmällisempi kuvaus tarjouksen kohteesta mm. Excel-laskentapohja, tarjouksen minimiedellytykset (liikkeenluovutus, siirtyvä henkilömäärä), toimintamalli ym.
- Tapaamiset vko 9, jonka jälkeen tarjouspyynnöt 2 vko tarjousajalla (dl. 17.3.2024)

Maaliskuu

- Tarjousten vertailu: päätetään potentiaalisesta operointikumppanista ylimääräisessä teknisen lautakunnan kokouksessa 27.3.2024

Huhtikuu

- Lautakunnan esitys operoinnista kaupunginhallitukselle 8.4.2024
- Kaupunginhallituksen operointiesitys valtuustolle 29.4.2024

TIIVISTETTYNÄ

Haetaan uusilla järjestämistavoilla

1. Toimintavarmuutta
2. Riskienhallintaa
3. Tehokkuutta ja taloudellisuutta

Kehittämisen kautta palvelutason ja henkilöstön turvaaminen kestävällä tavalla

Mitä ei olla tekemässä?

1. Lopettamassa palveluita
2. Siirtämässä omistusta
3. Siirtämässä päätöksentekoa kokonaan pois

Vesilaitoksen kumppaniksi pyrkii kolme toimijaa

Itä-Häme 8.3.2024

Vesilaitosta ei olla yksityistämässä, yhtiöittämässä eikä myymässä. Heinolan kaupunki ei ole myöskään lopettamassa palveluja.

Anna-Kaisa Kallio

Heinolan kaupungin pitkäaikaiseksi vesilaitosoperaattoriksi on pyrkimässä kolme toimijaa, jotka ovat halukkaita ottamaan vastuulleen vesilaitoksen operatiivisen toiminnan.

Kaupunki on hakenut vesilaitokselle yhteistyökumppania julkisten hankintojen Hilma-palvelussa helmikuussa. Varsinaiset tarjouspyynnöt lähetetään kiinnostuksensa ilmaisseille toimijoille kuluvalla viikolla.

Kaupunki ei ole yksityistämässä tai yhtiöittämässä vesilaitosta, eikä sitä tai sen osia myydä ulkopuoliseen omistukseen. Myöskään kaupunki ei ole lopettamassa palveluja. Operaattorista toivotaan kumppania, joka vastaisi vesilaitoksen toiminnallisesta osasta.

Vesilaitoksen nykyiset työntekijät siirtyisivät uuden operaattorin palvelukseen niin sanottuina vanhoina työntekijöinä.

Heinolan teknisen toimen johtaja **Keijo Houhala** kertoo, että uudistuksella pyritään ennen kaikkea huoltovarmuuden turvaamiseen, kustannustehokkuuteen sekä siihen, että vesilaitoksen toiminta vastaisi kiristyneitä viranomaisvaatimuksia.

– Vesilaitos on kooltaan riittävän iso ylläpidettäväksi omana työnä, mutta kuitenkin sen verran pieni, että häiriötilanteet tekevät laitoksen toiminnasta haavoittuvan rajallisen henkilöstömäärän takia. Huoltovarmuuden merkitys korostui, kun pohdimme seudullisesti tai maakunnallisesti järkevintä vaihtoehtoa, Houhala sanoo.

Tavoitteena on, että vesilaitosoperaattori vastaisi jatkossa henkilöstön osaamisesta ja koulutuksesta. Mikäli vesilaitoksen toiminta pysyisi edelleen kaupungin vastuulla, eläköityvien työntekijöiden tilalle olisi rekrytoitava lähiaikoina 3–4 työntekijää. Heidät olisi myös koulutettava oppisopimuksella erikoisosaamista vaativaan käytännön työhön.

Operaattori vastaisi henkilöstöasioiden lisäksi muun muassa materiaalien ja hankintojen kilpailutuksesta, investointiehdotuksista sekä laskutuksesta ja asiakaspalvelusta.

Heinolan kaupunki vastaisi edelleen muun muassa veden hinnoista ja investoinneista sekä antaisi tulevalle operaattorille omistajanohjausta.

Heinolan kaupunki on ollut alkuvuonna mukana maakunnallisen vesihuoltoyhteistyön selvityksessä ja tarkastellut erikseen yhteistyön mahdollisuutta muun muassa Hartolan kunnan kanssa.

– Yhteistyön heikko lenkki on se, ettei Heinolalla ja Hartolalla ole suoranaista yhteistä vesijohtoverkostoa, Houhala toteaa.

Lisähaasteita maakunnallisessa, koko Päijät-Hämeen kattavassa yhteistyössä tuottaisi se, että kunnat ovat dokumentoineet omaa vesijohtoverkostoaan ja sen kuntoa vaihtelevan tasoisesti, monesti vain verkoston laskennallisen iän perusteella.

– Heinolan tuorein, vuonna 2020 valmistunut selvitys kertoo, että korjausvelkaa on päässyt kertymään meillekin. Laaja-alainen maakunnallinen yhteistyö edellyttäisi joka tapauksessa valtion mukaantuloa ja verkostojen parempaa dokumentaatiota, Houhala pohtii.

Kiinteistönhallintapalveluihin kaupunki on perustamassa palveluyhtiötä, jonka tehtäviin kuuluu muun muassa kiinteistöjen hallinnointi, huolto ja ylläpito, kiinteistöjen korjaus sekä kiinteistöinvestointien suunnittelu ja toteuttaminen. Yhtiö palvelisi sekä kaupunkia että vuokrataloyhtiötä.

Kaupungille jäävän taseyksikön tehtäviin kuuluu kiinteistöjen omistus, kiinteistöjen ylläpitojen tilaukset, investointihankkeiden tilauksien valvonta ja investointibudjettien valmistelu.

Uudistuksella tavoitellaan kustannustehokkuutta, minkä lisäksi toimintakulttuurista halutaan tehdä läpinäkyvämpää. Tilakeskuksen hallinnoimat kiinteistöt ovat vähenemässä ja vastaavasti Heinolan Vuokra-asunnot tarvitsevat yhä enemmän osaavaa henkilöstöä ja kiinteistöosaamista.

Houhalan mukaan kyse on toisin sanoen siitä, että kaupungin muutosohjelman toteutustoimina keskitetään ja tehostetaan osaamisen hyödyntämistä kiinteistöasioissa, kun eläköityminenkin lisääntyy.

– Tavoitteena on löytää kustannustehokas ja koko kaupunkikonsernia palveleva ratkaisu, jossa palvelut ovat keskiössä, Houhala sanoo.

Uutta palveluyhtiötä koskevat valmistelut ja esitykset käsitellään kevään aikana kaupunginhallituksessa ja valtuustossa.

OSALLISTUMISHAKEMUKSEN JÄTTIVÄT (dl. 19.2.)

Lahti Aqua Oy, Lahti
Päijät-Hämeen maakunnallinen ja kuntaomisteinen vesihuoltopalveluja tarjoava yritys

Osaamisalueet: Kaikki kunnalliset vesihuolto-, kilpailutus- ja asiakaspalvelut sekä verkkopalvelut, verkoston tilannekuvan luominen ja investointien kohdistamisehdotukset
Referenssit: Lahti, Hollola 2008, Iitti 2022

Alva-yhtiöt Oy, Jyväskylä –vesi, lämpö ja sähkö
Keski-Suomen maakunnallinen ja kuntaomisteinen vesihuoltopalveluja tarjoava yritys

Osaamisalueet: Kaikki kunnalliset vesihuolto-, kilpailutus- ja asiakaspalvelut sekä rakennuttaminen ja verkkopalvelut verkoston tilannekuvan ja investointien kohdistamiseksi (omaisuudenhallinta ISO55001)
Referenssit: Jyväskylä ja Viitasaari (tytäryhtiö) sekä monet kunnat erillisillä osa-alueilla

Operon Finland Oy, Espoo (Aurora-konserni)
Auroora Yhtiöt Oyj (ent. Pikespo Invest Oy) muutti strategiaansa pääomasijoittajasta sarjajärjestelijäksi

Osaamisalueet: Automaatio, jätevedenpuhdistus (Mikkeli, Vihti, Joensuu), teolliset tuotteet ja urakointeja puhdasvesipuolella sekä projektiliiketoiminta
Referenssit: Puhdasvesipuolella vähäinen osaaminen

Vesihuollon operointipalveluiden hankinta, tekninen lautakunta 27.3.2024

Tarjousten vertailutaulukko

Tarjoaja:	Lahti Aqua Oy	Operon Finland Oy
HINTA	**2 363 290,00 €**	**3 053 568,00 €**
Hintapisteet	**120,00**	**92,87**

Kokemus	0 pistettä	5 pistettä	10 pistettä		
KRITEERIT	0-5 vuotta	6-10 vuotta	yli 10 vuotta		
Talousveden tuottamisessa				10	5
Jäteveden käsittelyssä				10	10
Vesilaskutusosaamisessa				10	0
Riskienhallintaosaamisessa liittyen talousveden käsittelyssä				10	5
Riskienhallintaosaamissa liittyen yhdyskuntajäteveden käsittelyssä				10	10
Asiakaspalveluosaamisessa kuntalaisasiakkaille tarjouspyynnön tarkoittamissa vesihuoltopalveluissa				10	0

Vasteaika	0 pistettä	5 pistettä	10 pistettä		
KRITEERI	yli 2 tuntia	1-2 tuntia	alle 1 tunti		
Varallaolon vasteajat operoinnin alkutilanteessa, sitoutuminen ilmoitettuihin vasteaikoihin				10	5

Yhteiskunnallinen vastuullisuus	0 pistettä	5 pistettä	10 pistettä		
KRITEERI	Ei referenssiä	1 laitosreferenssi	2 laitosreferenssiä		
Viranomaisvaatimusten täyttäminen ja olemassa olevat toimiluvat sekä referenssit vesilaitostoiminnassa (talousvesi/jätevesi)				10	10
Ulkopuoliset laadunarvioinnit tai viranomaisluvat niin talousveden tuottamisessa kuin jäteveden puhdistamisessa				10	10

Nykyisen henkilöstön kokemus	0 pistettä	5 pistettä	10 pistettä		
KRITEERIT	0-2 vuotta	3-5 vuotta	yli 5 vuotta		
Päällikkö/asiantuntijataso				10	10
Työnjohtotaso				10	10
Työntekijätaso				10	10

Laatupisteet	120	85
PISTEYTYKSEN YHDISTELMÄ	**240,00**	**177,87**

21.3.2024

Keijo Houhala

Ari Matteinen

Tampereen yliopisto

Moona Leinonen

ULKOISTAMISEN VAIKUTUKSET JA LUOTTAMUKSEN RAKENTAMISEN KEINOT

Tarkastelussa suomalaiset vesihuoltolaitokset

Johtamisen ja talouden tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2024

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää vesihuollon toimintojen ulkoistamisen operatiivisia ja taloudellisia vaikutuksia vesihuoltolaitosten toiminnassa sekä luottamuksen rakentamisen keinoja ulkoistamisen hybriditoiminnossa. Tutkielman tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- Miten vesihuollon toimintojen ulkoistaminen vaikuttaa vesihuoltolaitoksen operatiiviseen ja taloudelliseen toimintaan?
- Millaisilla keinoilla luottamusta voidaan rakentaa vesihuollon toimintojen ulkoistamisessa eri osapuolten välillä?

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että vesihuollon toimintojen ulkoistamisella on operatiivisia ja taloudellisia vaikutuksia vesihuoltolaitosten toiminnassa.

- ❖ Operatiivisia vaikutuksia ovat toiminnan tehostuminen, mahdollisuus keskittyä ydintoimintoihin, toiminta- ja huoltovarmuuden saavuttaminen, palvelujen tuottamisen tasokkuus, riippuvuus ulkopuolisesta palveluntarjoajasta ja palvelujen tuottamisen joustavuuden vähentyminen.
- ❖ Vastaavasti taloudellisia vaikutuksia ovat kustannustehokkuus ja taloudellisuus, talouden ennustettavuus sekä yllättävät kustannukset ja ulkopuolisen palvelun hinnoittelun nouseminen.

Lisäksi tutkimuksen tulokset osoittavat, että toimintojen ulkoistamisessa eri osapuolten välistä luottamusta voi rakentaa sopimusten noudattamisella, aktiivisella ja avoimella yhteydenpidolla, tutustumalla ulkopuolisiin palveluntarjoajiin, tasa-arvoisella kohtelulla ja joustavuudella.

Tutkimuksen johtopäätöksenä voidaan todeta, että vesihuollon toimintojen ulkoistaminen hybriditoimintona voi vaikuttaa vesihuoltolaitoksen operatiiviseen ja taloudelliseen toimintaan monin tavoin, minkä seurauksesta vesihuoltolaitosten tulee kiinnittää huomiota ulkoistamisen huolelliseen valmisteluvaiheeseen ja pyrkiä rakentamaan hyvä luottamussuhde ulkopuolisten palveluntarjoajien kanssa.

Kiitos ☺

PIENI KAUPUNKI, ISO ELÄMÄ Heinola